

διαπρεπής Ρώσος θεολόγος και ιστορικός της Εκκλησίας της Ρωσίας. Γεννήθηκε στο Κουρσκ το 1816 και σπούδασε στη Θεολογική Ακαδημία του Κιέβου. Μετά την αποφοίτησή του το 1841, εκάρη μοναχός με το όνομα Μακάριος, περιόδευσε στην Ανατολή, ενώ παρέμεινε για κάποιο διάστημα και στο Άγιον Όρος. Επιστρέφοντας στη Ρωσία, ανέλαβε ως καθηγητής τη διδασκαλία της ιστορίας στη Θεολογική Ακαδημία του Κιέβου, εκπινώντας παράλληλα τη συγγραφή της ιστορίας της Ακαδημίας. Το 1842 μετατέθηκε στη Θεολογική Ακαδημία της Πετρούπολης, όπου αργότερα συνέταξε τη δωδεκάτομη *Εκκλησιαστική Ιστορία της Ρωσίας* (1847). Από το 1851 έως το 1857 χρημάτισε πρύτανης της Θεολογικής Ακαδημίας της Πετρούπολης. Το 1859 εξελέγη επίσκοπος Τά-

Ο μητροπολίτης Μακάριος Α΄ (πίνακας της δεκαετίας του 1880), Κρατικό Μουσείο της Ρωσίας, Μόσχα

μποφ και Χαρκόφ, το 1866 μετατέθηκε στη Λιθουανία και το 1879 εξελέγη μητροπολίτης Μόσχας (ο τελευταίος μητροπολίτης Μόσχας), υπηρετώντας στη θέση αυτή μέχρι τον θάνατό του, το 1882. Επιπλέον, την περίοδο αυτή διετέλεσε και πρόεδρος της Ιεράς Συνόδου. Λόγιος ιεράρχης, υπήρξε μέλος πολλών επιστημονικών και πνευματικών οργανώσεων της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών. Το ιστορικό έργο του μητροπολίτη Μακαρίου θεωρείται πολύ αξιόλογο και χρησιμοποιείται έως και σήμερα στη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς παρουσιάζει ευρεία γνώση των πηγών της ρωσικής εκκλησιαστικής ιστορίας και αμερόληπτη έκθεση του εσωτερικού βίου της Εκκλησίας της Ρωσίας. Εκτός της *Εκκλησιαστικής Ιστορίας της Ρωσίας*, συνέγραψε πλείστα ιστορικά πονήμα-

τα, με χαρακτηριστικότερο ίσως το έργο με τίτλο *Οι Ρωσικές Αιρέσεις*. Ωστόσο, ο πολυγραφώτατος Ρώσος ιεράρχης δεν περιορίστηκε αποκλειστικά σε ιστορικές μελέτες, αλλά συνέγραψε και σημαντικά έργα θεολογικού περιεχομένου, όπως την πεντάτομη *Ορθόδοξη Δογματική Θεολογία* (1849-1853) και μια σύνοψη της Δογματικής με τον τίτλο *Εγχειρίδιο Δογματικής* (1869).

Μακάριος Παλαιολόγος Πάτριος. Κωδικογράφος. Ο κωδικογράφος Μακάριος Παλαιολόγος ο Πάτριος μας είναι γνωστός από αυτόγραφο του σύμμεικο κώδικα (ένα χειρόγραφο της γνωστής κατηγορίας Αναστασιματάριο Παναγιώτου του νέου Χρυσόφου-Ανθολογία χρονολογούμενο κατά το έτος 1767), κώδικα που φυλάσσεται στην ιερά μονή Προφήτου Ηλιού Ύδρας υπό τον αριθμό 628· ο κώδικας υπογράφεται από τον Μακάριο στο φ. 120r με τον ακόλουθο χαρακτηριστικό κολόφωνα (παράτιθεται εδώ ορθογραφημένος): «Ετελειώθη το παρόν χρόνος εις τους χιλίους/επακοσίους εξήκοντα από Κυρίου/εις τας επτά και είκοσι μνός του Νοεμβρίου/εγράφη και υπό χειρός ευτελούς Μακαρίου/ει και την κλήσιν έχοντος Παλαιολόγου».

Είναι επιπλέον γνωστοί δύο ακόμη αυτόγραφοί του κώδικες· ο ένας (μια πλούσια Ανθολογία, φυλασσομένη στην αγιορειτική μονή του Αγίου Παντελεήμονος υπό τον αριθμό 958 [βλ. και Γρ. Θ. Σιάθης, *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής*. Άγιον Όρος, τ. Β΄, Αθήνα 1976, σ. 286-291]) έχει γραφεί κατά το ίδιο έτος (1767), ενώ ο άλλος (σύμμεικτος και πάλι κώδικας: Συχηράριον Παναγιώτου του νέου Χρυσόφου και Ανθολογία, του έτους 1772) απόκειται στην πατρίδα του, στη βιβλιοθήκη της ιεράς μονής Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο, υπό τον αριθμό 487 [βλ. Ιωάννης Σακελιών, *Πατριακή βιβλιοθήκη*, Αθήνα αωστ΄, σ. 214. Αθανάσιος Κομίνης, *Πίνακες χρονολογημένων πατριακών κωδικών*, Αθήνα 1968, σ. 71-72 και πίνακα 158. Μανόλης Κ. Χατζηγιακουμής, *Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453-1820. Συμβολή στην έρευνα του νέου ελληνισμού*, Αθήνα 1980, σ. 208]. Α.ΧΑΛ.

Βιβλιογραφία:

Χαλδαϊκής, Α. Γ., «Περί την καταλογογράφηση των μουσικών χειρογράφων της νησιωτικής Ελλάδος», *Μουσικολογία* 16 (2002) 147 και 165 (υποσημ. 120). Χαλδαϊκής, Α. Γ., *Τα*

χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής-Νησιωτική Ελλάς, τ. Α΄: Ύδρα, Αθήνα 2005, σ. 161-167.

Μακαρίου Σύνταγμα. Ένας ιερομόναχος με το όνομα Μακάριος, για τον οποίο υποστηρίχθηκε ότι είναι το ίδιο πρόσωπο με τον μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μακάριο Χρυσοκέφαλο (14^{ος} αι.) ή με τον μητροπολίτη Αγκύρας Μακάριο (τέλη 14^{ου}/αρχές 15^{ου} αι.), μετασκεύασε το *Σύνταγμα κατά στοιχείον του Ματθαίου Βλάσταρη* (βλ.λ.) σε μία νέα νομοκανονική συλλογή, στην οποία έδωσε επίσης την ονομασία «Σύνταγμα». Η διαφορά από το *Σύνταγμα* του Βλάσταρη συνίστατο πρώτον, στο ότι η ύλη στο νέο έργο ήταν καταταγμένη όχι αλφαβητικώς, αλλά με συστηματικά κριτήρια και δεύτερον, στο ότι ο Μακάριος παρέθεσε ακέραια και αυτούσια κείμενα από το πηγαίο υλικό, εκεί όπου ο Βλάσταρης περιορίστηκε σε επιτομές.

Οι γνώσεις μας για τη συλλογή αυτή στηρίζονται στην περιγραφή ενός κώδικα του 15^{ου} αι. που ανήκε παλαιότερα στη βιβλιοθήκη της (τότε) αυστριακής πόλης Nikolsburg (που μετονομάστηκε αργότερα ως πόλη της Τσεχοσλοβακίας σε Mikulov) με αριθμό 1.136. Σύμφωνα με αυτόν τον κώδικα, το έργο περιλαμβάνει 236 κεφάλαια και φέρει την επικεφαλίδα «Σύνταγμα εν επιτόμω των εμπειριληπμένων απασών υποθέσεων τοις θείοις και ιεροίς κανόνισιν, πονηθέν τε άμα και συντεθέν τω εν ιερομονάχοις ελαχίστω Μακαρίω. Οικτρού μοναστών σύνταγμα Μακαρίου». Προτάσσεται του κειμένου «προθεωρία» και ο πίνακας με το περιεχόμενο των κεφαλαίων. Το κεφ. 1 επιγράφεται «περί της ορθοδόξου πίστεως» και το τελευταίο έχει ως αντικείμενο την εορτή του Πάσχα. Μετά το κείμενο ακολουθεί η παρακάτω σημείωση που προσδιορίζει τη σχέση του με το *Σύνταγμα* του Βλάσταρη: «Ούσπερ πριν συνέτεμε Ματθαίος νόμους νυν Μακάριος κατέστρωσεν εις πλάτος».

Το *Σύνταγμα* του Μακαρίου είναι ακόμη ανέκδοτο και, όπως φαίνεται, η δημοσίευσή του είναι προβληματική, γιατί η χειρόγραφη παράδοση παρουσιάζεται πολύ συγκεχυμένη. Σε διάφορους κώδικες εμφανίζονται νομοκανονικές συλλογές, των οποίων φέρεται ως συντάκτης κάποιος ιερομόναχος Μακάριος. Η εξέτασή τους όμως έδειξε ότι πρόκειται για μεταγενέστερους εξομολογητικούς νομοκάνονες, που από άποψη περιεχομένου δεν έχουν καμμία σχέση με το *Σύνταγμα* του Μακαρίου, τουλάχιστον

όπως αυτό περιέχεται στον παλαιό κώδικα του Nikolsburg/Mikulov. Επομένως, σύμφωνα με τα μέχρι τώρα δεδομένα, φαίνεται ότι το χειρόγραφο αυτό είναι codex unicus. Σ.Ν.ΤΡ.

Βιβλιογραφία:

Beck, H.G., *Kirche und theologische Literatur im byzant. Reich*, München 1959, σ. 787. Τρωϊάνος, Σ.Ν., «Περί το «Σύνταγμα» του ιερομονάχου Μακαρίου», στον τόμο *Τιμητικόν αφιέρωμα εις τον Μητροπ. Καισαριανής, Βύρωνος και Υμηττού Γεώργιον* (Αθήνα 1996), σ. 269-279 [= *Βυζαντιακά* 15 (1995) 47-56].

Μακαρίου Αγίου μονή (Sourp Magar ή Magaravank, Αρμενομοναστήριον, Κύπρος). Η παρουσία Αρμενίων στην Κύπρο μαρτυρείται ήδη από τον 6^ο αι. και συγκεκριμένα από το 578, όταν ο στρατηγός και μετέπειτα αυτοκράτορας Μαυρίκιος μετέφερε στο νησί περίπου 3.500 Αρμένιους. Στη συνέχεια ακολούθησαν και άλλες μετοικεσίες Αρμενίων προς το νησί, με αποτέλεσμα τη συγκρότηση της αρμενοκυπριακής κοινότητας, η οποία εμπλουτίζει το νησί με την ιστορική και θρησκευτική παράδοση.

Το σπουδαιότερο προσκύνημα της αρμενικής κοινότητας της Κύπρου ήταν αναμφισβήτητα το πλούσιο μοναστήρι του Αγίου Μακαρίου, το οποίο βρίσκεται σε μια ειδική περιοχή του δάσους της Χαλεύκας στην ανατολική πλευρά του Πενταδακτύλου με θέα προς βορρά τη θάλασσα της Κερύνειας.

Η ακριβής χρονολογία ίδρυσης του μοναστηριού παραμένει άγνωστη. Το μοναστήρι ιδρύθηκε από Κόπτες μοναχούς, οι οποίοι το αφιέρωσαν στον Αιγύπτιο ασκητή άγιο Μακάριο, άγνωστο όμως τότε. Η παράδοση θέλει να ιδρύθηκε τον 9^ο ή 10^ο αι., αλλά πιθανότερο φαίνεται να ιδρύθηκε στα χρόνια της λατινοκρατίας (1191-1571) στην Κύπρο. Η ίδρυση και κατοχή της μονής από Κόπτες μοναχούς αναφέρεται από τον Στέφανο Lusignan αλλά και από βενετικά έγγραφα. Τον 16^ο αι. το μοναστήρι φαίνεται να περιήλθε στην κατοχή των Αρμενίων, ενώ σώζεται, σύμφωνα με αρμενικές πηγές, ο τίτλος ιδιοκτησίας που δόθηκε από τους Οθωμανούς το 1642, που επιβεβαιώνει το ιδιοκτησιακό καθεστώς καθώς και την απαλλαγή της μονής από φορολογία ως εκκλησιαστικό ίδρυμα. Σώζεται επίσης οθωμανικό διάταγμα του 18^{ου} αι. το οποίο επιτρέπει τη διενέργεια επιδιορθώσεων στη μονή. Αναφέρονται επίσης επιδιορθώσεις το 1735 (μετά από πυρκαγιά το 1734), 1814, 1929,